

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE

Asiantuntijalausunto

Eduskunta/hallintovaliokunta.

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle digitaalista henkilöllisyyttä koskevaksi lainsäädännöksi (HE 133/2022 vp)

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE on valtioneuvoston asettama neuvottelukunta, joka toimii YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (SopS 26 ja 27/2016; YK:n vammaisyleissopimus) kansallisena koordinaatiomekanismina. Vammaisyleissopimus on Suomessa osa velvoittavaa lainsäädäntöä, mikä tarkoittaa sitä, että Suomi on sitoutunut sopimuksen velvoitteisiin, joihin sisältyvät mm. vammaisten ihmisten yhdenvertaisuus, itsemääräämisoikeus, esteetön pääsy palveluihin ja kaiken kaikkiaan oikeus itsenäiseen elämään. VANE tarkastelee asiaa vammaisyleissopimuksen näkökulmasta ja vastaa tästä lähtökohdasta, erityisesti vaihtoehtoiseen tunnistusvälineeseen liittyen.

Esityksen tavoitteena on mahdollistaa Digi- ja väestötietoviraston digitaalisen henkilöllisyyden palveluiden sekä laajasti yhteiskunnan palveluissa käytettävän Poliisin tarjoaman digitaalisen henkilöllisyydistuksen tuottaminen. Esityksen yhtenä erityisenä tavoitteena on rakentaa edellytyksiä henkilön itsensä toimesta tapahtuvaan henkilöön itseensä liittyvien viranomaisten vahvistamien tietojen jakamiseen (ns. itsehallittava identiteetti).

Lisäksi esityksen tavoitteina on mahdollistaa henkilön käytössä olevista asiakkuuksista riippumaton tunnistautuminen sähköisiin julkishallinnon palveluihin yhdenvertaisesti myös ulkomaa laisille sekä henkilöille, jotka eivät joko voi tai halua käyttää älypuhelinta, sekä varmistaa julkisen hallinnon vahvan sähköisen tunnistamisen kustannusten hallittavuus ja ennakoitavuus.

VANE pitää uudistuksen tavoitteita vammaisten ihmisten kannalta kannatettavina ja YK:n vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanoa edistävinä. Vammaiset ihmiset tarvitsevat usein paljon viranomaispalveluja, ja siksi vammaisten ihmisten kannalta olisi tärkeää, että he voisivat itse hallinnoida itseään koskevia tietoja. Tämä tietysti edellyttää, että sovellukset ovat saavutettavia ja helppokäyttöisiä myös apuvälinekäyttäjille.

Myös asiakkuuksista riippumaton sähköinen tunnistautuminen olisi vammaisten ihmisten kannalta toivottava kehityssuunta. Osalle vammaisista ihmisistä ei ole myönnetty verkkopankkitunnuksia heidän avun tarpeestaan johtuen, ja samalla heiltä on estetty monien muiden sähköisten palvelujen käyttö.

Esityksellä mahdollistettaisiin vaihtoehtoinen tunnistusväline sellaisille luonnollisille henkilöille, jotka eivät halua tai voi käyttää mobiilisovellusta. Tunnistusväline toimisi julkisen sektorin sähköisessä asiointissa ja sen myöntäisi Digi- ja väestötietovirasto.

VANE pitää esitystä vaihtoehtoisesta tunnistautumisvälineestä kannatettavana, vaikka sinänsä erillISRatkaisun tulisi aina olla toissijainen vaihtoehto saavutettavuuteen ja esteettömyyteen nähden. On kuitenkin olemassa vammaisia ihmisiä, joille saavutettavuusratkaisusta huolimatta älypuhelimien käyttö ei ole mahdollista. ErillISRatkaisun rajoittuminen vain julkisiin palveluihin on kuitenkin valitettavaa, vaikkakin perusteltua. Maksullisuus voi myös olla joillekin vammaisille ihmisille ongelma, tosin arvioitu kustannus on jäämässä todennäköisesti hyvin pieneksi.

YK:n vammaisyleissopimuksen 9 artiklassa todetaan yksityisistä palveluista seuraavaa: " b) varmistetaan, että yksityiset tahot, jotka tarjoavat yleisölle avoimia tai tarjottavia tiloja ja palveluja, ottavat huomioon kaikki esteettömyyden ja saavutettavuuden osatekijät vammaisten henkilöiden kannalta; ". Tältä osin tunnistautumiseen jää edelleen kehitettävää vammaisten ihmisten osalta.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta

Merja Heikkonen, neuvotteleva virkamies/pääsihteeri